

# OORLOGSHERINNERINGEN (1944-1940) VAN EEN BROEKVENTJE IN EN ROND HET CITADELPARK

Ghislain Mineur

Een in het Documentatiecentrum voor Streekgeschiedenis Maurits Gysseling (DSMG, Begijnhof 46, Sint-Amandsberg) bewaard typescript geeft een levendig beeld van de oorlogsjaren zoals ervaren door een kind, geboren in 1932 en wonende bij het Gentse Citadelpark. Het vormt een welgekomen aanvulling bij de vele getuigenissen opgetekend door beroepshistorici, die vooral geïnteresseerd zijn in de politieke en militaire geschiedenis van W.O. II en de Duitse bezetting. Het verhaal werd pas in 2007-2009, vele jaren na de gebeurtenissen, klaarblijkelijk ‘uit het geheugen’ opgeschreven. Het relaas is dus onvermijdelijk gekleurd door later verworven kennis. Ondanks deze handicap is het echt wel het verhaal van wat een ‘broekventje’ zag en aanvoelde, tot en met spannende ontdekkingstochten in de uitgebrande bunkers in het park. In een hierbij aansluitend artikel bezorgt Georges Antheunis (Stad Gent, Stadsarcheologie) nadere, vooral technische gegevens over het oorlogsverleden (W.O. II) van het Citadelpark. Daarnaast komt ook de bezetting van de Leopoldkazerne aan bod, samen met enkele andere gebouwen door de Duitsers in gebruik genomen: het meisjeslyceum aan de Kortrijksesteenweg, het militair hospitaal bij Ekkergermerk, de Bijloke en de toen pas gebouwde Landbouwhogeschool aan de Coupure.

De herinneringen aan mijn jeugdjaren en speelomgeving als broekventje van zeven tot elf jaar, aan en rond het Citadelpark blijven mij een beetje achtervolgen. Achteraf gezien waren het niet de prettigste, maar wel de meest indrukmakende feiten en feitjes die me bijbleven.

Op 1 januari 1939 kwam ik in Gent wonen aan de Kortrijksesteenweg in huisnummer 3. Ik was toen 6 jaar en 3 maand. Mijn vader opende er voor de Luikse firma Ateliers Jaspar een vestiging voor verkoop, montage en onderhoud van liften en roltrappen. Zijn belangrijkste eerste opdracht was het bouwen en opstarten van een ‘paternoster’ boekenlift voor pneumatische aan- en

afvoer van boeken tussen de nieuwgebouwde Boekentoren en de leeszaal beneden. Ook een aantal kleinere liften per twee verdiepingen moesten geïnstalleerd worden en een grote snelle lift voor 20 personen tot de bovenste verdieping van de toren, 80 meter hoog.



Afb. 1. Toestand van het 19de-eeuwse Chalet Suisse in 1941. Deze cafetaria voor parkrecreanten werd gebouwd bovenop een oude kazemat van de originele Citadel uit de Hollandse tijd. De onderaardse kazemat was in gebruik als 'koele berging' en opslagplaats voor dranken. Deze kazemat kreeg als bunker de functie van militaire schuilplaats bij luchtaanvallen in het Citadelpark (collectie G. Antheunis).

### **1939: oorlogsvoorbereidingen in een paradijselijke omgeving**

Doordat we in de omgeving van het Citadelpark woonden, was het ganze park ons fiets- en speelterrein, maar het bleef verder een oase van rust. Ik liep school in het Sint-Paulus Instituut aan de Smidsestraat. Op mooie zomeravonden kwamen enkele buurtkinderen op de banken rondom de kiosk in het park samen. Zo vanaf zeven uur vervoegden ook de ouders ons gezelschap. Ze deden hun babbeltje en wij bedachten allerlei spelen: fietsen, lopen tot aan en rondom de kiosk en langs de dreven, het Chalet Suisse (afb. 1), het openluchttheater in aanbouw en verderop nog een ander bakstenen chalet eveneens in opbouw. Dat bleek achteraf een communicatiebunker te zijn van de Territoria-

le Burgerwacht of TBW. Er stond ook in de omgeving van het Chalet Suisse een groot witmarmeren standbeeld van de Griekse godheid Prometheus (afb. 2). Bij de bevrijding was dit beeld er nog, maar het verdween achteraf. We ontdekten op onze verkenningen de nooduitgang van een bunker in een talud niet ver van de kunstgrot De Drie Gatén. Daar was toen nog geen beplanting rond. Alles leek pas afgewerkt, aan het theater was men nog grondwerken aan het uitvoeren.

Eind 1939 was er mobilisatie van het Belgisch leger, met heel wat militair gedoe aan en rond de Leopoldkazerne. Daar liepen soldaten alsmaar over en



Afb. 2. ‘Prometheus’ door Lodewijk Van Biesbroeck, onthuld in 1889; het beeld werd tijdens de Tweede Wereldoorlog beschadigd en verdween nadien op mysterieuze wijze. Nu staat in het verlaten en bemoste openluchttheater tegen de helling achter de scène alleen het stomme voetstuk met stilaan afbladderende cementbezetting (collectie G. Antheunis).

weer met pak en zak. In het park zelf werd een in 1938 pas afgewerkte ondergrondse commandobunker voor de TBW ingericht. Die zou het bouwwerk nooit in gebruik nemen, vernam ik achteraf: na mei 1940 zaten de Duitsers erin.



Afb. 3. De Snellespoorbrug werd op 13 mei 1940 zwaar beschadigd door een Duits bombardement op de Sint-Pietersstationswijk. Ze werd zeer snel daarna hersteld door de Eisenbahnbau Kompagnie 101 (Stad Gent – Archief Gent).

In ons huis kregen we in 1940, in april meen ik, bezoek van de Civiele Luchtbescherming. Die mannen kwamen de toestand opnemen en tips geven om de kelder van de achterbouw van ons huis in te richten als schuiloord, een drietal meter onder de grond. Mijn pa ondersteunde de ganse kelder met houten balken: tegen het plafond platte liggers op zware steunbalken er onder. Een keldervenster werd omgevormd tot nooduitgang en vluchtweg via de grote koer. In de muur van de aanpalende kleine koer werd een mangat gekapt. Een schop en een pioche (houweel) stonden klaar voor noodgevallen. Stofmaskers werden door mijn ma gemaakt en de kelder werd voorzien van een noodlicht met batterijen, later vervangen door een tweetal handdynamo's met lamp. Het schuiloord werd meermaals gebruikt door ons en de geburen (10 à 12 man): bij de bombardementen op Merelbeke (1) en de nachtelijke beschietingen door de Duitsers na de bevrijding van Gent op 6 september. Iedereen had een deken bij tegen de koude en een kussen te gebruiken als bescherming tegen vallend vuil en als extra een stofmasker. Wat een toestanden!



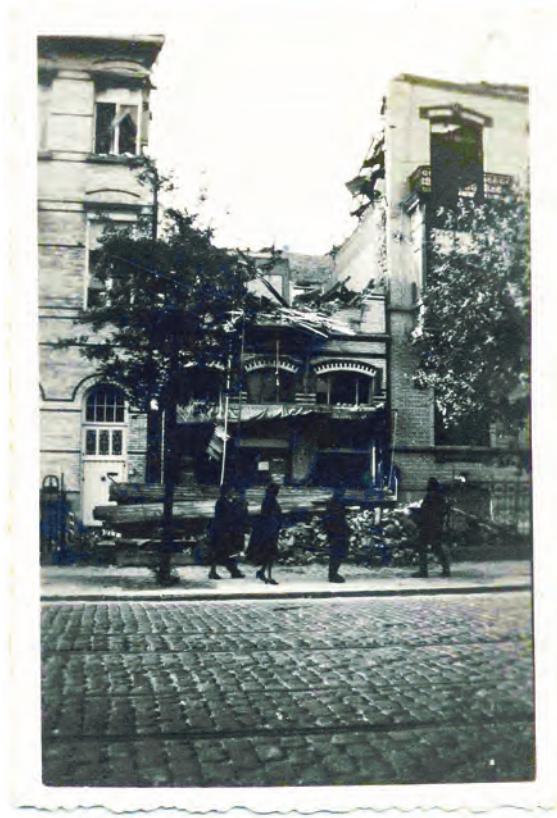
Afb. 4. De noodbrug voor de door Belgische troepen opgeblazen Koning Albertbrug (Stad Gent – Archief Gent).

### **Mei 1940: de Duitse inval**

Vrijdag 10 mei 1940, om 5.30 u. 's morgens, sirenegeloei: Duitse soldaten zijn ons land binnengevallen om 4.30 u. Dat werd ons via de radio medegedeeld, iets wat al lang te verwachten was. Op zaterdag 11 mei 1940, vóór 6 uur 's morgens, vallen enkele Duitse bommen op de spoorwegateliërs in Gentbrugge. Slechts twee licht gekwetsten. Op zondag 12 mei 1940 om 9 u luchtalarm: bommenwerpers treffen de Snep- en de Stropbrug zodat er geen treinverkeer meer mogelijk is naar de kust en naar Antwerpen. Met mijn pa ging ik kijken naar de Sneppebrug. Daar zagen we een locomotief en de ijzersporen voor de helft naar beneden hangen boven de Leie. De spoorwegbrug aan de Stroplaan onderging hetzelfde lot: een deel van de drie bogen, kant Stroplaan, was gedeeltelijk ingestort (afb. 3). Deze spoorwegbrug werd opgeblazen op 23 mei om 3.20 u. door soldaten van de 18de Belgische Genie. Hetzelfde gebeurde met de Albertbrug (afb. 4) en nog andere elders in de stad.

Op maandag 13 mei 1940 omstreeks 20 uur vlogen drie vliegtuigen zeer laag boven de Sint-Pietersstationswijk, die ze bombardeerden nog voor het alarm was afgegaan. De Blankenbergestraat, de Princes Clementinalaan, de Stroplaan (nu Burggravenlaan) en de Ottergemsesteenweg werden getroffen (afb. 5).

Dat was op ongeveer 800 m van ons huis. Eigenlijk was het Sint-Pietersstation het doelwit. Weerom ging ik kijken met mijn pa: paniek, stof, pompiers, ziekenwagens vlogen over en weer. Enkele doden waren te betreuren, De brandweer reed toen nog met een ladderwagen op rubberbanden. Daarop stond een pompier gedurig aan een belkoord te trekken. De straat daverde. Wat een herinnering!



Afb. 5. Zwaar beschadigde woning in de Princes Clementinalaan na het bombardement van 13 mei 1940 (collectie G. Antheunis).

## Op de vlucht

De dagen nadien zagen we heel wat vluchtelingen vanuit Wallonië en het binnenland met pak en zak voorbijtrekken. Ook Franse soldaten die niet goed wisten waarheen. Een drietal dagen na het uitbreken van de oorlog moest Fernand Vander Stegen, burgemeester van Gent en ook senator, samen met de regering vertrekken naar Groot-Brittannië. Hij woonde juist voor onze deur op de Kortrijkse steenweg in nr 8.

Op de 19de mei sloegen wij ook op de vlucht, richting Frankrijk. Twee dagen later raakten we tot juist voor Abbeville. De Duitse troepen hadden ons ingehaald in de late namiddag omstreeks 18 u. Abbeville werd gebombardeerd, en wij deelden in de brokken: alles wat wij op een boerenkar mochten laden waren we kwijt. Het boerenpaard was getroffen in volle borst, het bloed gutste, het dier steigerde en vloog weg met kar en alles, weg met ons hele hebben en houden.

De avond aangebroken, zochten we naar overnachting en vonden we onderdak in een café tegen de rand van een bos. Dat zat al volgepropt met vluchtelingen. Ik heb die nacht op de schoot van moeder geslapen, mijn hoofd op een cafétafel. Ik zie het nog voor mijn ogen. Tussen 4 en 5 u. 's morgens gebonk op de cafédeur: Duitsers zochten naar Franse soldaten. Ze controleerden alles,



Afb. 6. Koningin Elisabethlaan, terugkeer in juni 1940 van Gentse vluchtelingen (collectie G. Antheunis).

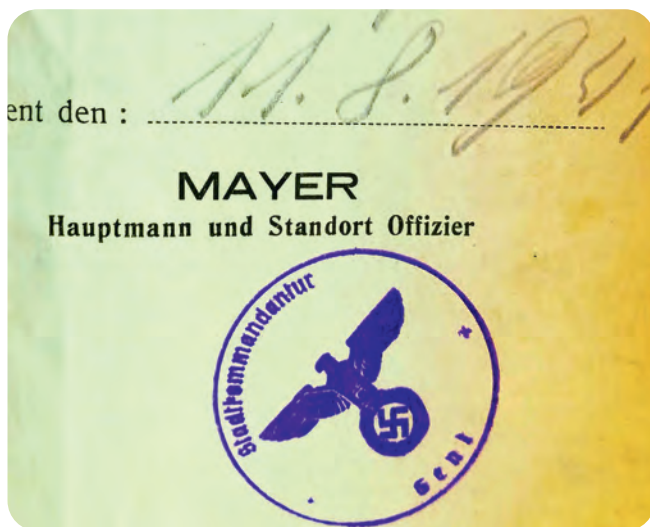
maar vonden niets. Kort daarop verlieten wij dat cafeetje en liepen we door de natte dauwvelden. Plots mitrailleurshoten vanaf de bosrand: een verdwaald

Frans vliegtuigje vloog over ons. Wij lieten ons op de natte grond vallen. In de diepte links van ons zagen we Abbeville branden.

Onze terugkeer uit Abbeville gebeurde te voet, al over Charleroi, en duurde drie weken, ongeveer 30 km daags (afb. 6). Ik heb nooit zoveel bommenkraters gezien als toen, gekwetste mensen, bebloede Engelse soldaten, doden, dode en stinkende paardenkadavers, verlaten voertuigen. Die indrukken opgedaan als zesjarige blijven me bij. Eens in Gent terug, half juni '40, zagen we opgelucht dat ons huis niet geplunderd was. De eerste verdieping was bewoond door juffrouw Willems, laborante, en haar vriend Francis Troch (SP), burgemeester van Gentbrugge. Deze laatste dook daarna onder tot bij de bevrijding. Hij zat verscholen in de Kapellenstraat, heden Tweekapellenstraat, bij familie van juf. Willems.

### Eerste weken van de bezetting

Naast het huis van Burgemeester Vander Stegen was het meisjesatheneum (lyceum, nu onderdeel van de scholengemeenschap Panta Rhei) vanaf juni '40 bezet door Duitse soldaten met rustverlof in afwisselende groepen. Ze kregen, uitgedost in korte zwarte broek en wit borsthemd met arend en hakenkruis (afb. 7), schietoefeningen in het Citadelpark op een speelplein met twee zandbakken voor kinderen.



Afb. 7. Adelaar met hakenkruis in de klauwen. Detail van een Quartierschein (logementsbewijs) in de DSMG-documentatie (Sint-Amandsberg), Vliegende Bladen Gent, reeks oorlog.





Afb. 8. Toegangsblok van de schuilbunker op de Charles de Kerchovelaan. Deze schuilbunker werd in juli 1943 in gebruik genomen en bood plaats aan 225 personen (Stad Gent – Archief Gent).

De territoriale- en burgerwachten waren al voor de oorlog samen met de luchtbescherming een schuilkelder voor 250 man aan het graven onder de hoge kastanjabomen van de Charles de Kerchovelaan. Die werd pas in '42-'43 afgewerkt met een dubbele ingang, kant Kortrijkse poort aan het begin van de laan (afb. 8). In totaal werden 23 schuilplaatsen in Gent gebouwd, goed voor 4.730 mensen, heb ik later vernomen. (2) De omgeving dicht bij de commandobunker was nog niet afgezet met prikkeldraad. We konden daar vrij lopen op een pad rondom het openluchttheater.

De bruggen over de Leie aan de Albert- en IJzerlaan, deze laatste nu deel van de stadsring aan de Bijloke, waren opgeblazen in het begin van de meimaand 1940. In augustus werd tussen de Eedverbondkaai over de Leie en de weg aan de overkant, toen nog aardeweg met het botenhuis van de Club Nautique de Gand, een noodbrug aangelegd. De Duitsers deden de bovenbouw van een in beslag genomen binnenschip omvormen tot een houten brug die dwars over de Leie met kabels vastgemaakt werd, zodat het verkeer tussen beide oevers weer mogelijk was. Die brug was erg smal: men moest er om beurt overrijden. Een avontuur op zich als er een wagen naar de andere kant wilde.



Afb. 9. Toegangspoort van het militaire ziekenhuis aan de Antonius Triestlaan. Van 1940 tot eind 1941 was dit een lazaret waar onder meer Belgische krijgsgevangenen verzorgd werden. Op de achterzijde van deze foto staat: 'Der Papa beim kontrollieren der Strassenjungs vor einen gefangenenlazarett in Gent.' (Collectie G. Antheunis).

De door de Duitsers geplande invasie op Engeland vanuit Frankrijk mislukte, mede doordat de grootse voorbereiding van de invasievloot tijdig werd ontdekt door de R.A.F. Nadat de uitvalsbasis platgebombardeerd was, voerde men zeer zwaar verbrande soldaten, die in Frankrijk niet konden verzorgd worden, per ziekenwagens en camions, onder andere naar Gent. Al huilend werden ze binnengereden via een zijtoegang van de Triestkazernes, later politiekantoren, bij Ekkergermerk (afb. 9). Dat gebouw deed dienst als militair 'Krankenhaus' (3). Ik passeerde er met mijn pa, die liften aan het plaatsen was in de nieuwe Landbouwhogeschool vanaf 1937 gebouwd aan de Coupure (afb. 10). Ik was er getuige van hoe de voertuigen met schreeuwende soldaten binnenreden: zwartgeblakerde mannen. Dit heb ik met eigen ogen en oren gezien en gehoord. Vreselijk! Tot heden nergens op papier te lezen gekregen.



Afb. 10. De pas gebouwde Landbouwhogeschool aan de Coupure Links in 1945, toen de gebouwen door de Canadezen als veldhospitaal gebruikt werden. Op de voorgrond ziet men nog een Duitse observatiepost. Tijdens de oorlog werd de Landbouwschool onder meer ingenomen door Heeres-Kraftfahr-Park 522 en de Heeres-Unterkunftverwaltung: legervoertuigenpark en dienst voor legerhuisvesting (Stad Gent – Archief Gent).

## Duitsers en collaborateurs

Regelmatig trok een Duits muziekkorps voor allerlei optochten vanuit het meisjesatheneum op stap, af en toe in groot ornaat. Soms liep ik even mee, maar ik volgde op afstand. De achtjarige zoon van een coiffeur uit de Kortrijksepoortstraat, een SS'er van het eerste uur, liep in 1942 - 1943 in de hierboven vermelde sportkledij op kop bij de overste van de marcherende compagnie.

Achter onze hoek op de Charles de Kerkhovelaan woonde een naaister met heel wat klanten. Haar man, een SS'er, liep in zwart uniform. Hij ging als Oostfronter vechten tegen de Russen, sneuvelde in 1943 en werd hier met militaire eer begraven. Hij liet een vrouw en drie kleine kinderen na. Een viertal huizen voorbij ons op de Kortrijkse steenweg was een dameskapper gevestigd: ook een Vlaamse SS'er, die in uniform paradeerde. Zijn huisinboedel werd bij de bevrijding niet op straat gekieperd. Na de oorlog in 1946 oefende hij ongehinderd en zonder schroom zijn stiel verder uit in zijn zaak



Afb. 11. Luftwaffe Nachrichtenhelferinnen of Blitzmädel -bij Gentenaars bekend als Grijs Muizen- verlaten hun kantoren in de Leopoldkazerne (collectie G. Antheunis).

‘Coiffeur pour Dames et Parfumerie de France’ op de Brabantdam.

In de periode 1941-1943 logeerde in Restaurant De Karper, aan de straathoek rechtover mijn deur, een Oberinspektor, officier van de spoorwegwacht. Hij hield toezicht op het militaire treinverkeer in het vormingsstation van Merelbeke. De man was gekleed in een bijna zwart uniform en rode armband met arend. De Leopold kazerne werd bezet vanaf eind mei '40 door soldaten van het Duitse Pioniersbataljon 651, die opgeblazen bruggen en straten met inslagputten herstelden. Later, vanaf 26 juni '41 tot midden juli werden ze opgevolgd door het 22ste Fliieger-Ausbildung-Regiment. Daar werden mannen en vrouwen opgeleid tot grondpersoneel voor de vliegvelden in België en Noord-Frankrijk Vanaf juni 1943 werd de kazerne bezet door de vierde Marine Kompagnie Funkmessabteilung. De ‘Grijze Muizen’ (4), vrouwelijke soldaten die aan observatie van luchttrafiek deden in de bunker van het Citadelpark, waren gelogeed in opgeëiste kamers van een zestal huizen aan de Charles de Kerkhovelaan, tegen de Leopold kazerne aan (afb. 11).

Onder de grote kastanjabomen van de Charles de Kerkhovelaan aan de fon-

tein bijna rechtover de officiersmess van de kazerne, werden ca. 1941-1942 twee houten chalets gebouwd en grasgroen geschilderd, de blaffeturen met witte en rode driehoeken. Rechtover het eerste chalet zorgde een bestaande doorgang aan de kiosk voor een verbinding tussen de kazerne en de bunker in het park

In mijn school, het Sint-Paulus Instituut, schooljaar 1941-1942, zat iemand wiens broer met de Rommeltroepen naar Noord-Afrika trok (5). Bij een verlof bracht hij een grote groene Afrikaanse sprinkhaan mee in een glazen buisje (aspirinetube). De meester toonde ons het beest. Die broer werd gedood in de slag om El Alamein in Noord-Afrika, die duurde van juli 1942 tot 4 november 1942.

### **Het leven gaat verder**

Vanaf eind mei 1943 werden de afsluitingstralies rondom het Citadelpark verplaatst. De zone rondom de bunker was al afgesloten, maar nu werd de verboden perimeter groter. Dit had ook te maken met het feit dat het verzet actiever werd. Slechts een klein deel van het park was nog toegankelijk voor ons: de omgeving van de grote vijver en het speelpleintje met twee zandbakken met elk drie zitbanken, De Drie Gaten kunstrotsen bleven open als toegang tot de schuilkelder.

In 1942 werd nog een zomerfoor ingericht in de parkdreven rond het kinderspeelplein. Daar werden kleine en grotere kramen opgesteld tot ongeveer aan het (nu gewezen) dierenasiel. Zwiermolens vonden een plaatsje op het speelplein zelf. Gedurende een tweetal winters (1942 en 1943, vermoed ik) hield men een winterfoor in het vaste circus, de 'Nieuwe Cirk' aan de Lammerstraat, later Garage Mahy.

Pa moest meerdere malen tijdens de bezetting de grote snelle lift in de Boekentoren dépanneren. Telkens kwamen twee gewapende Duitse soldaten hem opeisen. Op het dak van de Boekentoren was immers een observatiepost met een luchtafweerkanon ingericht. Die moest steeds bemand zijn. Op het laatste van de oorlog was het met bang hart afwachten tot hij weer terugkwam. Thuis werd geluisterd naar de radio-uitzendingen van de BBC. Vandaar de schrik: mijn pa volgde de vooruitgang van de bevrijdingstroepen.

Iedere maand moest mijn ma gaan aanschuiven op de Kouter. In het Handelsbeursgebouw werden rantsoenzegels uitgedeeld (afb. 12). Soms ging ik mee.

Enkele keren is mijn ma, na lang aanschuiven, met vlooiën teruggekeerd. Nogmaals: wat een tijd! De rantsoeneringskaart werd nog voor de oorlog ingevoerd (tussen 18 en 23 maart 1940). Iedereen ingeschreven in het bevolkingsregister ontving er een. Voor ons gezinnetje waren dat vier kaarten. Het systeem is pas vanaf 15 februari 1947 geleidelijk gaan verdwijnen, eerst de vleesbonnen, daarna die op het brood (2 november 1948). De rantsoenering stopte definitief op 15 januari 1949.



Afb. 12. Rantsoenkaarten en -zegels (schenking Turkelboom – Audoor in DSMG Vliegende Bladen – Gent, Reeks oorlog). Deze exemplaren dateren van kort na WO II, toen het systeem nog een paar jaren in voege bleef.

## De bevrijding

Een paar dagen na de landing in Normandië van de geallieerde troepen op 6 juni 1944, zag ik twee dagen lang Duitse colonnes met allerhande types tanks voorbijrijden, soldaten in zwart uniform van de tankbataljons, voertuigen allerhande, rupsauto's met achteraan een 88 mm kanon. Op sleep hadden ze wagens vol soldaten, begeleidend reden moto's langs de colonnes, zoeklichten, gesloten vrachtwagens, die vanuit het binnenland over de Charles de Kerkhovelaan ijlings richting kust reden. Alles daverde. Ik stond te kijken op de boulevard achter de schuilkamer.

Voor het meisjesatheneum was een voetpadruimte met prikkeldraad afgezet. Die zone werd vergroot tot aan de transporen. De straateinden werden vanaf

half 1943 langs beide kanten voorzien van Friese ruiters. Ook zag men op de Leopoldlaan langs het park ter hoogte van de Marnixstraat, een bakstenen ingang, model schuilkelder, aan beide kanten open. Die was blijkbaar verbonden met het achterste deel van het podium van het openluchttheater, of meer waarschijnlijk met een schuilplaatsingang boven op de berg van het Chalet Suisse en mogelijks met een restant van een demi-lune, onderdeel van de vroegere Citadel. Dit is nog niet exact achterhaald; maar wel meer dan waarschijnlijk.



Afb. 13. September 1944, een Bren Gun Carrier -licht pantservoertuig- met leden van het Gentse Verzet en Britse soldaten op de Charles de Kerchovelaan ter hoogte van de Laurent Delvauxstraat (collectie G. Mineur).

### **Duitse aftocht, september 1944**

In de laatste dagen van augustus en begin september 1944 zag ik de terugtocht van paarden en zeer vermoeide Duitse soldaten te voet met hun uitrusting en wapens. De wagens, dikwijls Franse boerenkarren, veldkeukens en dergelijke,

gecamoufleerd met takken, trokken voorbij, van zodra het klaar was, langs beide kanten van de straat. Urenlang zagen we soldaten vanaf 5u 's morgens vanuit Frankrijk richting Gent - centrum voorbijtrekken. Mijn zus en ik loerden onder de gordijnen. De soldaten lieten hier en daar wat achter. Zo vonden we een munitiedoos vol machinegeweerkogels in de ruimte voor het kelderwindow van ons huis. Enkele dagen later, de zesde of zevende september, werden ze overhandigd aan de Witte Brigade.

Als ik me goed herinner vertrokken op donderdagnamiddag 31 augustus 1944 (en geen school) de Grijs Muizen die logeerden aan de Charles de Kerkhovelaan met pak en zak. De volgende dag 1 september '44, een vrijdag, doorkruisten meer en meer konvoien Duitse soldaten de stad. Blijkbaar de achterhoede. Toen was het meisjesatheneum al een tijdje ontruimd.



Afb. 14. Enthousiaste Gentenaars verwelkomen hun Britse bevrijders aan de Leopold kazerne (Stad Gent – Archief Gent).

In de namiddag hoorde en zag ik in het Citadelpark voor de kiosk ontploffingen en vuurwerk: de Duitsers hadden hun munitie in brand gestoken. Lichtgevende kogels van alle kleuren vlogen langs alle kanten en Duitse granaten met houten handvatten ontploften de ene na de andere. Dat duurde tot zondag



3 september in de vooravond. Vier grote bomen sneuvelden: enkel de stam en de grote takken bleven overeind met kogelinslag.

## De bevrijding

Zaterdag 2 september 1944 omstreeks 15.30 u. kwamen een drietal mannen van de Witte Brigade (6) post nemen voor de ingang van Restaurant De Karper met een Bren machinegeweer plat op de buik. Ze hielden de Laurent Delvauxstraat richting Leopold kazerne in het vizier. Er werden enkele schoten gelost: de brigade startte blijkbaar haar offensief.

Op dat ogenblik vielen er andere verzetsstrijders de Casino Royal aan, maar ze moesten zich terugtrekken (17.30 u.) uit het Citadelpark. Duitse soldaten staken als vergelding (?) het Casino of Floraliënpaleis, de velodroom, de grote hall en de bunker met zijn huisje bovenop de berg in brand.

Na de bevrijding ging ik kijken via de grote zijpoort van deze hall. Wat ik zag was één grote garage met opgeëiste auto's en camions. Deze waren door de



Afb. 15. Vernielde toegangsblok op de Leopold II-laan die verbonden was met de ondergrondse structuren achter het podium van het openluchttheater in het Citadelpark (Stad Gent – Archief Gent).

Duitsers blijkbaar vermomd. Op het dak van de hall was een witte cirkel geverfd met het embleem van het Rode Kruis alhoewel het geen ziekenverblijf was, maar een grote garage bomvol auto's. Er stonden daar drie Parijse stadsautobussen met ronde radiatoren en plat opstapplatform achteraan. Twee waren half ontmanteld en er was geplunderd.

Op zaterdag 2 september zag ik hoe de cafébaas van De Karper 'zich ontfermde' over een achtergelaten Duitse motorfiets met sidecar die voor zijn deur



Afb. 16. Het uitgebrande toegangsblok van de ondergrondse commandobunker. Na de herstelingswerken en verbouwingen werd het bouwsel aan het einde van de veertiger jaren samen met de bunker in gebruik genomen door de Civiele Bescherming (Stad Gent – Archief Gent).

stond, waarschijnlijk met benzinepanne. Hij stapte erop en reed er mee bergaf naar een bergplaats in de Holdaal, zijstraat van de IJzerlaan. Ik heb deze weten verpatsen in de jaren vijftig aan een vriend. We hebben de motor nooit of zeer moeilijk kunnen doen rijden.

Op zondag 3 september in de namiddag werd in de gebouwen en burelen van de Duitsers in het Citadelpark duchtig geplunderd. In de kazematten van bastion 4 met meerdere ruimten en kleine doorgangen tegen het speelpleintje aan, werd van alles gestolen, vooral keukenmateriaal, glas, geglazuurde witte aardewerk borden en sauspennen, alle met hakenkruis onderaan, nog verpakt in kisten met houtkrullen. Iedere durvende Gentenaar had iets mee. Met eigen ogen gezien. Op het einde van de dag kwamen er twee plunderaars bij ons thuis aanbellen met twee grote panelen in omlijsting, geschilderd met Breugeliaanse taferelen. Ze vroegen of wij ze wilden binnen nemen. Ze beloofden de stukken de volgende dag te komen ophalen, maar dat gebeurde nooit.

Toen de Duitsers weg waren uit de Leopoldkazerne, waar ook geplunderd werd, trok ik met mijn pa via de officiersmess op de Charles de Kerkhovelaan op speurtocht om te snuisteren in de rommel. We geraakten tot in een van de torens, waar ik een grijs geschilderd toestel vond: een vaste pot met een draaiende schijf onderverdeeld in 360 graden. Men kon dat doen draaien met een kleine hendel. Ik vermoed dat het een onderdeel was van een draaibare antenne. We hadden dat ding jarenlang in bezit (7).

## **De Engelsen zijn daar**

Op 6 september 1944, omstreeks 14 u. tot 14.30 u., kwam er vanuit de Laurent Delvauxstraat een Brenccarrier (afb. 13) met Engelse soldaten en enkele weerstanders bergaf gereden, gevolgd door vrachtwagens met soldaten. Een Cromwell- en een Shermantank kwamen aangedonderd en reden de Kortrijkse steenweg in, richting Sint-Pietersstation. Overal juichende mensen. Mijn pa kon snel enkele foto's maken. Enige tijd nadien ging ik kijken naar de tanks, een viertal, op de Kattenberg in een straat langs de Leopoldkazerne. Het waren Cromwelltanks, overrompeld door volk. En nog later is mijn pa met mij afgezakt naar het Sint-Baafsplein en de Botermarkt. Een massa volk. Iedereen wilde op die tanks kruipen (afb. 14). Enkele dagen later stonden er ook Poolse tanks aan en rond het Zuidpark, rechtover cinema Capitole. Ook daar liep ik rond.

Wat me ook bij blijft is het beeld van een kaalgeschoren jonge vrouw, die vanuit Sint-Denijs-Westrem voortgeduwd werd, met een hakenkruis op haar voorhoofd geschilderd, een foto van Hitler dragend tussen de armen in de lucht. Enkele weerstanders duwden haar vooruit met een geweer in de rug en zo strompelde ze tot in het centrum van Gent, in het Justitiepaleis. Ze was namelijk met Duitse soldaten 'omgegaan'. De vrouw werd bespuwd en geslagen. Zeven tot acht jaar later zag ik ze terug in het uitgangleven, samen met

de zoon van een collaboratuur uit mijn buurt. Ik herkende de vrouw: haar gezicht was me zo bijgebleven.

Kort na de bevrijding, een drietal weken na een partijtje ravotten in het Citadelpark, deed ik met een vriend een poging om de half vernielde bunkers (afb. 15 en 16) te verkennen. Het gebouw of chalet bovenop de commandobunker was uitgebrand. Met een fakkel, kaars en lucifers daalden we via een lange trap af. Het duurde redelijk lang in het donker, muren en plafonds zwart van het roet, alles verkoold, een zware brandgeur. Soms bleven we haperen aan een half verkoelde elektrische draad. Zo geraakten we tot een openstaande, gepantserde deur, die toegang gaf tot een grote plaats. Moeilijk te zien wat erin stond. Verder zijn we niet geraakt. Daar nam ik een zware magneet, waarschijnlijk afkomstig van een veldtelefoon, mee naar boven. Die hield ik zeker 30 jaar bij. Een tijdje nadien deden we een poging om via de nooduitgang de bunker te verkennen. Die onderneming mislukte eveneens. Ver zijn we niet geraakt, want een gepantserde deur, die op een kier stond, was niet open te krijgen. Ook overal zwartgeblakerde muren.

Een vriend aan huis, wonende in de Eekhoutstraat en radiotechnicus, was buiten ons weten bij de bevrijding van Gent actief als onderluitenant bij de étamajor van de O.M.B.R (zie fotoboek J.P. Marchal uitgave 1992 *Gent September '44*). Hij kon vanuit zijn huis gemakkelijk alle bewegingen van de Duitsers zien en hij vertelde ons later dat hij in verbinding stond met Engeland en Duitse gecodeerde zendingen opving, ook berichten uit Engeland, onder andere in verband met een dropping van wapens in Velzeke.

Wat mij ook bijbleef, is een jonge man, op 4 september 1944 rond 14 u. bij een schermutseling doodgeschoten op de hoek van de Volderstraat en de Korte Meer. Zijn lichaam lag daar tot het omstreeks 17-18 u. werd opgehaald. Ik zie de bloedsporen nog altijd voor mijn ogen. Enkele dagen daarna lagen er bloemen. Een jaar later werd een gedenkplaat onthuld, heden verdwenen. Pas toen vernam ik wie hij was: Léon Verspeelt, student apotheker aan de Rijksuniversiteit Gent.

Vanaf 9 september 1944 kwamen onder de bomen van de Koning Leopold II laan en de Fortlaan tanks van verschillende types schuilen. Onder andere een tank vooraan voorzien van een trommel met kettingen eindigend op bollen, dienend om landmijnen te doen ontploffen. Verder camions, halftracks (vooraan wielen, achteraan rupsbanden), ook van het Rodekruis en ... grote aantallen nieuwsgierigen rondom de Poolse en Engelse soldaten.

Het meisjesatheneum (lyceum) rechtover onze deur werd bezet door de Engelsen (afb. 17). Kilometers telefoondraad werden aan de huizen gehangen vanaf het atheneum tot aan het hoofdkwartier en commando gelegen aan de Kouter in een groot luxehotel, idem voor een groot herenhuis op de Leopold II laan, tussen de Marnix- en de Van Nassaustraet, waar hogere officieren verbleven. Meer dan waarschijnlijk logeerden daar ook Duitse officieren in de bezettingsjaren. Zeker weet ik het niet, maar dat alles had misschien iets te maken met de dubbele schuilingang aldaar.

Engelsen en Canadezen met rustverlof herstelden hun voertuigen van allerlei types onder de bomen van de Leopold II laan en IJzerlaan. Er waren rijdende ateliers te zien met draaibanken, freesmachine, bankschroeven, lasposten, boren, tappen. De camions werden dag en nacht bewaakt. In de winterperiode verwarmden de wachten zich aan een vuur gestookt met brandende benzine in een open vat.

Ik herinner mij nog de aanval van 1 januari door Duitse vliegtuigen op het vliegveld van Sint-Denijs-Westrem. Bij de aanval en het gevecht met de Poolse piloten, is een afgeschoten Duitse Focke-Wulf dwars door het huis van de bloemenhandel Toebaert aan de Elisabethlaan neergestort. Zoon Lucien was een klasgenoot.

In september 1945, toen de oorlog definitief voorbij was, zag ik generaal Montgomery in het Citadel park. Hij kwam zijn manschappen onderscheiden op het speelplein aldaar. Ook de Schotse doedelzakspelers en hun taptoes op de Kouter en aan het Sint-Pietersstation blijven me bij.

## Naschrift

*De oorspronkelijke (vlot geschreven) tekst is hier zo getrouw mogelijk weergegeven. Slechts enkele details werden aangepast om de verstaanbaarheid te bevorderen. Daarom ook werden tussentiteltjes aangebracht. Korte passages, duidelijk gebaseerd op latere lectuur en inzichten – overigens slechts een miniem deel van de oorspronkelijke tekst –, werden zoveel mogelijk weggelaten. Persoonsnamen werden geschrapt op die van enkele goed bekende figuren na.*

*Vermoedelijk werden de publicaties van Jean-Paul Marchal over de oorlogsgebeurtenissen in Gent gebruikt als leidraad (7).*



Afb. 17. Het Lyceum aan de Kortrijksesteenweg werd na de bevrijding bezet door Britse soldaten (Stad Gent – Archief Gent).

*De GT-redactie is Georges Antheunis (Dienst Monumentenzorg en Stadsarcheologie Gent) uiterst dankbaar voor foto's en aanvullende gegevens. Zijn kennis en documentatie stelde hem in de mogelijkheid verklarende noten aan te brengen en leverde voldoende stof om er een bijkomend GT-artikel van te bezorgen dat meerdere aspecten verheldert van wat er in de jeugdherinneringen van Ghislain (Guy) Mineur beschreven staat.*

## Noten

- 1 De geallieerden probeerden op drie dramatische dagen, namelijk 5 september 1943, 10 april 1944 en 10 mei 1944, de spoorweginfrastructuur van het rangeerstation te Merelbeke/Gentbrugge te vernietigen door zware bombardementen. Alles bij elkaar genomen viel de schade nogal mee voor het vormingsstation en ondervond het treinverkeer weinig hinder, maar de bommen richtten ongekende verwoestingen aan in de omliggende wijken met honderden doden en gekwetsten, zowel op het grondgebied van Gentbrugge, Ledeborg, als Merelbeke en Melle.

- 2 De in 1940 opgerichte Dienst Openbare Schuilplaatsen van de Stad Gent was verantwoordelijk voor alle openbare schuilstructuren en controleerde de private schuilplaatsen. In 1944 beschikte Groot-Gent over 129 bunkers en schuilkelders en 120 schuilloopgraven voor burgers. In theorie met een totale capaciteit voor 98.450 personen. De voor Duitse militairen gebouwde schuilplaatsen waren strikt gescheiden van de civiele tegenhangers.
- 3 In het begin van WOII werd het Rode Kruis in de hospitaalgebouwen geïnstalleerd met Belgisch militair personeel onder Duits toezicht. Er werden onder meer gewonde en zieke Belgische krijgsgevangenen verzorgd. Eind 1941 werd het hospitaal door de Duitsers opgeheven. Het Duits militair hospitaal -Feldlazaret- was gevestigd in het Burgerlijk Hospitaal van de Bijloke. Tijdens de Eerste Wereldoorlog was er een lazaret gevestigd speciaal voor inwendige ziekten, chirurgische afdeling, afdeling huid- en geslachtsziekten.
- 4 Vrouwelijk administratief en communicatiepersoneel -Luftwaffe Nachrichtenhelpsterinnen of Blitzmädel- droegen een grijs uniform, vandaar de naam Grijze Muizen: grijs, de kleur van hun uniform en muizen omdat het vrouwen waren. De Helpsterinnen in Gent waren in dienst van het Flugwachkommando en logeerden in het Sint-Pietersinstituut en later in 1944 in opgeëiste woningen in de Charles de Kerkhovelaan.
- 5 Het Deutsches Afrikakorps (DAK) was een leger dat tijdens WO II onder leiding van Erwin Rommel in Noord-Afrika opereerde.
- 6 De Witte Brigade, eerst De Geuzengroep en na de bevrijding Witte Brigade-Fidelio was een Belgische verzetsgroep, in de zomer van 1940 in Antwerpen opgericht door Marcel Louette.
- 7 Radarapparaat (Freya) dat vermoedelijk in de zomer van 1943 geplaatst werd door de 1. Funkmessabteilung (Vanaf 1 mei 1944 hernoemd tot Funkmessschule Gent).
- 8 Mineur signaleert een foutje onder foto Nr. 4 van de Nassaustraat in het boek Gent '40-'44 door Marchal uitgegeven in 1984. Dit is geen gezicht van de schade bij het bombardement van 13 mei 1940 om 20 u., maar wel een beeld van een van de verwoeste plekken her en der in de stad, resultaat van de nachtelijke, willekeurige beschietingen na de bevrijding van Gent in 1944 vanuit het nog bezette noorden.